

تحلیل سطح پذیرش فناوری انرژی خورشیدی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: مناطق روستایی شهرستان کلبر و شهرستان خداآفرین - استان آذربایجان شرقی)

محمد ادبی ممقانی - دانش‌آموخته‌ی دکتری جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس
عبدالرضا رکن‌الدین افتخاری* - استاد گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس
مهدی پورطاهری - دانشیار گروه جغرافیا و برنامه‌ریزی روستایی، دانشگاه تربیت مدرس
حسین صادقی سقدل - دانشیار گروه اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس

پذیرش مقاله: ۱۳۹۶/۱۰/۰۱   تأیید نهایی: ۱۳۹۷/۰۸/۱۲

چکیده

امروزه، بهره‌گیری از انرژی‌های تجدیدپذیر در مناطق روستایی برای تأمین انرژی از پیش‌شرط‌های توسعه پایدار است. پایان‌پذیری منابع سوخت‌های فسیلی و محدودیت آن‌ها در تأمین انرژی و نیز آسیب‌های زیست‌محیطی ناشی از بهره‌برداری از این منابع، توسعه و کاربرد انرژی‌های تجدیدپذیر به‌ویژه بهره‌گیری از انرژی خورشیدی را به‌عنوان یک منبع انرژی پایدار ضروری کرده است. استفاده از انرژی خورشیدی در مناطق روستایی نیازمند پذیرش توسط روستاییان است. این پژوهش، به دنبال تحلیل سطح پذیرش فناوری پنل خورشیدی از سوی روستاییان است. روش پژوهش حاضر از نوع توصیفی - تحلیلی است و گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی انجام گرفته است. در این پژوهش ۲۷ روستا از شهرستان‌های کلبر و خداآفرین در استان آذربایجان شرقی به‌عنوان جامعه آماری انتخاب شدند که ۵ روستا دارای پنل و ۲۲ روستا بدون پنل‌اند. واحد تحلیل پژوهش سرپرستان خانوار است. در روستاهای پنل‌دار ۶۰ خانوار و در روستاهای بدون پنل ۲۵۶ خانوار از طریق روش نمونه‌گیری کوکران انتخاب شدند که در مجموع ۳۱۶ سرپرست انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند. داده‌ها نیز از طریق آزمون تی تک‌نمونه‌ای تجزیه و تحلیل شدند. یافته‌های آماری بیانگر این است که در روستاهای دارای پنل سطح پذیرش در ابعاد سه‌گانه اقتصادی، اجتماعی، و زیست‌محیطی فناوری انرژی خورشیدی در حد پایین‌تر از حد متوسط و مقدار آن برابر با ۲/۰۱ است که بیانگر پذیرش پایین در این گروه است. در روستاهای غیربرخوردار، این مقدار بالاتر از میانگین و میزان آن در ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی، و اقتصادی به ترتیب برابر با ۴/۲۸، ۴/۱۴، و ۴/۱۲ است.

واژه‌های کلیدی: انرژی خورشیدی، پذیرش فناوری، مناطق روستایی.

مقدمه

انرژی یکی از عناصر مورد نیاز انسان و فعالیت‌های صنعتی و ... است؛ عرضه و تقاضای آن در جوامع بشری به‌طور مستمر رو به افزایش است. سوخت‌های فسیلی، که در ابتدا تنها منبع انرژی مورد استفاده بشر بودند، به‌سرعت رو به اتمام‌اند و نه تنها نمی‌توانند منبع قابل اطمینانی برای آینده باشند، بلکه با توجه به تغییرات جهانی اقلیم و گرم‌شدن زمین ضرورت کاسته‌شدن مصرف این نوع سوخت‌ها بیش از پیش در دستور کار کشورها قرار گرفته است. به همین دلیل، برای مقابله با این چالش‌ها، انرژی‌های تجدیدپذیر پیشنهاد شده است (فرجی سبکبار و همکاران، ۱۳۹۲: ۴۶؛ عظیمی و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۷). از این‌رو، در دهه گذشته، فناوری‌های انرژی تجدیدپذیر در سراسر جهان مورد توجه قرار گرفته است. انرژی‌های تجدیدپذیر، به‌عنوان یکی از رقبای نیرومند، برای بهبود وضع اسفناک دو میلیارد نفر، که عمدتاً در مناطق روستایی، بدون دسترسی به اشکال مدرن انرژی زندگی می‌کنند، در نظر گرفته می‌شوند (لوترا و همکاران، ۲۰۱۵: ۷۶۲).

در این میان، انرژی خورشیدی یکی از منابع انرژی ارزان، پاک، و عاری از اثرهای مخرب زیست‌محیطی است که از دیرباز به روش‌های گوناگون مورد استفاده بشر قرار گرفته است. جای‌گزینی انرژی‌های فسیلی با انرژی‌های تجدیدپذیر و از جمله انرژی خورشیدی به‌منظور صرفه‌جویی در مصرف انرژی، کنترل عرضه و تقاضای انرژی و کاهش انتشار گازهای آلاینده با استقبال بسیاری روبه‌رو شده است (حسینی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۳).

ضرورت استفاده از این منابع، به دلیل تخلیه منابع متعارف انرژی و محدودیت منابع فسیلی، تأثیرات منفی زیست‌محیطی بهره‌گیری از منابع هیدروکربنی، افزایش قیمت سوخت‌های فسیلی، منازعات سیاسی و تأثیرات آن بر ارائه انرژی پایدار و مسائل زیست‌محیطی مرتبط با آن از جمله دلایلی هستند که بسیاری از سیاست‌مداران و متخصصان مباحث انرژی و محیط زیست را به سمت ایجاد ساختاری نوین مبتنی بر امنیت ارائه انرژی، حفظ محیط زیست، و افزایش بهره‌وری انرژی با بهره‌گیری از انرژی‌های نوین و تجدیدپذیر وادار کرده است. در این چارچوب، به‌کارگیری منابع تجدیدپذیر در مناطق دورافتاده و روستایی موجب شده تا مدل‌های جدیدی برای کسب و کار در این مناطق به‌وجود آید و چنین پیشرفت‌هایی باعث افزایش جذابیت بازار انرژی‌های تجدیدپذیر روستایی و رشد اقتصادی برای سرمایه‌گذاران شده است. کشور ایران نیز از لحاظ منابع و نیروی انسانی فراوان از شرایط استثنایی برای تجدیدنظر در زمینه الگوی مصرف انرژی و استفاده از انرژی‌های پایدار برخوردار است. جغرافیای مناسب، معادن فراوان، دریا، جنگل، و وجود اقلیم‌های متفاوت و گوناگون ایران را به‌صورت کشوری ممتاز در استفاده از انواع منابع انرژی تجدیدپذیر مطرح می‌کند. در چنین شرایطی جست‌وجوی منابع جدید و ارزان انرژی به‌ویژه در روستاهایی که به دلیل پراکندگی و کوچکی امکان تأمین انرژی از راه‌های متعارف را ندارند اهمیت می‌یابد. انرژی پاک، مناسب، و ارزان می‌تواند محرک فعالیت‌های تولیدی و رونق اقتصادی و مبنای تحول و دگرگونی و رشد و توسعه جامعه روستایی باشد و تأثیر مستقیمی در بهبود مسکن و محیط زیست، رونق فعالیت‌های کشاورزی، دامداری، و مانند آن داشته باشد و، ضمن ارتقای سطح رفاه روستاییان، در کاهش هزینه‌های ملی و صرفه‌جویی و ذخیره منابع فسیلی مؤثر باشد (سرتیپی‌پور، ۱۳۹۰: ۱۲۵-۱۴۸)، زیرا برای بیشتر کاربران پراکنده و دور از شبکه استفاده از تجدیدپذیرهای مستقل از شبکه بسیار مقرون به صرفه‌تر از انتقال شبکه برق است (گزارش سازمان انرژی‌های نو ایران، ۱۳۹۲: ۷).

در این میان، فناوری استفاده از انرژی خورشیدی نوآوری جدیدی به‌شمار می‌رود که، ضمن سازگار بودن با شرایط منطقه‌ای و محلی و نیز مسائل فنی، باید مورد پذیرش ساکنان نواحی روستایی نیز قرار گیرد. زیرا در سیستم بازاریابی نوآوری، پذیرش و انتشار نوآوری محصولات (کالا و خدمات) جدید توسط افراد جامعه یکی از موارد مهم به‌ویژه در حوزه برنامه‌ریزی و مدیریت است. مرحله پذیرش از مهم‌ترین گام‌های فرایند انتشار نوآوری است و این گام طولانی‌ترین و

درعین حال حساس‌ترین مرحله پذیرش نوآوری است. شایان توجه است عواملی که در هر یک از مراحل تصمیم‌گیری خرید بر ادراکات و قصد افراد جهت پذیرش یا رد نوآوری تأثیر می‌گذارند متفاوت‌اند. در رابطه با تصمیم مربوط به پذیرش یا رد محصول می‌توان تأثیر ویژگی‌های روانی افراد مانند سطح نوجویی را بر قصد پذیرش محصول جدید آزمون کرد (جزنی و همکاران، ۱۳۹۰: ۸۱-۹۶). باتوجه به اینکه بیشتر روستاهای مورد مطالعه در مسیرهای کوهستانی و دور از شبکه سراسری قرار گرفته‌اند، اجرای این فناوری در روستاهای فوق دارای اهمیت است و لازم است میزان آن در منطقه مورد مطالعه بررسی شود.

لذا، باتوجه به اهمیت موضوع، مقاله حاضر نیز با این فرضیه که «فناوری انرژی خورشیدی (پنل خورشیدی) از میزان پذیرش پایینی در میان روستاییان برخوردار است»، با هدف تحلیل نگرش سطح پذیرش این نوع از انرژی در میان روستاییان انجام گرفته است تا از این طریق سطح پذیرش روستاییان نسبت به آن مشخص شود. بنابراین، پژوهش حاضر به دنبال پاسخ‌گویی به این سؤال است که فناوری انرژی‌های تجدیدپذیر (پنل خورشیدی) از چه میزان پذیرشی در میان روستاییان برخوردار است؟

مبانی نظری

انرژی‌های تجدیدپذیر به انواعی از انرژی گفته می‌شود که، برخلاف انرژی‌های تجدیدناپذیر، قابلیت بازگشت مجدد به طبیعت را دارند (الهی و همکاران، ۱۳۹۴: ۳۵). این منابع انرژی پایان‌ناپذیرند، با محیط زیست سازگارند، و آلودگی‌های زیست‌محیطی بسیار کمتری را در مقایسه با منابع انرژی فسیلی ایجاد می‌کنند. افزون بر این، انرژی‌های تجدیدپذیر از پتانسیل کافی برای تولید منابع انرژی مورد نیاز انسان برخوردارند و ماهیتی ایمن و صلح‌آمیز برای تولید انرژی دارند. استفاده از منابع انرژی‌های تجدیدپذیر دارای مزایای متعددی در ابعاد مختلف اجتماعی، اقتصادی، و اکولوژیکی است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به افزایش امنیت عرضه انرژی و کاهش وابستگی به منابع انرژی خارجی و توسعه بازار انرژی، بهبود کیفیت زندگی و رفاه شهروندان، کاهش میزان گرمایش جهانی، تحریک رشد اقتصادی، ایجاد اشتغال، افزایش میزان درآمد سرانه، افزایش عدالت اجتماعی، حفاظت از محیط زیست، و در نهایت افزایش دسترسی به منابع انرژی پایدار و مطمئن برای مناطق روستایی و کمتر توسعه‌یافته اشاره کرد. هفت گونه انرژی تجدیدپذیر و پایدار شامل انرژی خورشیدی، انرژی باد، انرژی آبی، انرژی زمین‌گرمایی، انرژی زیست توده، نیروی جزر و مد، و انرژی امواج از متون و ادبیات تحقیق شناسایی شده است (لوترا و همکاران، ۲۰۱۵: ۷۶۲). از این رو، می‌توان دلایل زیر را برای ضرورت توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر برشمرد:

* کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی

* جلوگیری از کاهش ذخایر فسیلی

* صرفه‌جویی اقتصادی

* ارتقای امنیت عرضه انرژی

* تولید پراکنده و کاهش اتکا به شبکه‌های سراسری انتقال انرژی

* اشتغال‌زایی و توسعه نواحی دورافتاده

* حل معضل ضایعات شهری (صادقی و همکاران، ۱۳۹۴: ۹۱-۱۱۸).

در بین انرژی‌های تجدیدپذیر، یکی از کاربردهای مهم انرژی خورشیدی تبدیل انرژی خورشیدی به صورت مستقیم به انرژی الکتریکی توسط سیستم‌های فتوولتائیک است. برق خورشیدی از تبدیل نور خورشید مستقیماً به برق از طریق یک

فرایند شناخته شده به عنوان فتوولتائیک به دست می‌آید. سیستم‌های فتوولتائیک ممکن است به عنوان سیستم مستقل فتوولتائیک، سیستم‌های فتوولتائیک برای کاربردهای وسایط نقلیه (وسایل نقلیه خورشیدی)، سیستم فتوولتائیک متصل به شبکه، و سیستم‌های ساخت‌وساز طبقه‌بندی شوند (سینگ، ۲۰۱۳: ۱-۱۳). سیستم‌های فتوولتائیک در بین سایر سیستم‌های خورشیدی پس از نصب کمترین هزینه تعمیر و نگهداری را دارند؛ در بسیاری از مناطق کشور به دلیل محدودیت‌هایی از قبیل ارتفاع زیاد، صعب‌العبور بودن و شرایط توپوگرافی نامساعد، و دور بودن از منابع انرژی امکان برقرسانی برای تأمین انرژی‌های لازم برای آن مناطق که از جمله این مناطق بیشتر جاده‌های مواصلاتی برون‌شهری است یا وجود ندارد یا از لحاظ اقتصادی مقرون به صرفه نیست (رضایی مقدم و هاتفی اردکانی، ۱۳۹۵: ۱۳۳).

ذکر این نکته لازم است که جای‌گزینی منابع فسیلی و سنتی با منابع تجدیدشونده توسط جامعه نیازمند معرفی و انتشار آن بین جامعه هدف است. چنانچه به فناوری انرژی خورشیدی به عنوان یک نوآوری پرداخته شود، اشاعه و جای‌گزینی آن الزاماتی شامل افزایش اطلاعات و دانش روستاییان نسبت به مزایای حاصل از به‌کارگیری انرژی‌های نو در مقابل معایب سوخت‌های فسیلی و تأمین منابع مالی مناسب را دارد. از این‌رو، آموزش و استمرار در آگاهی‌بخشی درباره نحوه مدیریت و نیز توسعه به‌کارگیری انرژی‌های نو توسط جامعه روستایی می‌تواند در تغییر نگرش و پذیرش فناوری‌های نوین انرژی‌های تجدیدپذیر تأثیرگذار باشد.

از آنجا که استفاده از منابع انرژی پاک تاکنون نه‌تنها در کشور، بلکه در دنیا اهمیت و ضرورت داشته، مطالعه دامنه پذیرش توسط بخش‌های گوناگون از جمله جامعه روستایی مورد توجه پژوهشگران قرار گرفته است. مروری بر مطالعات داخلی و خارجی انجام‌گرفته در زمینه ادبیات موضوع به شرح زیر است:

افراخته و همکارانش (۱۳۹۳) به بررسی بهره‌برداری از انرژی خورشیدی در مناطق روستایی در دهستان عشق‌آباد شهرستان نیشابور پرداختند و نتیجه گرفتند دولت با حمایت‌های مالی و ترویجی نقشی اصلی در گسترش این فناوری داشته و این امر به بهبود شاخص‌های توسعه ناحیه در قلمرو مورد مطالعه منجر شده است.

محمدی و امیری (۱۳۹۲) در تحقیق خود به شناسایی و تبیین عوامل مؤثر بر پذیرش نوآوری فناوری اطلاعات در سازمان‌های دولتی با رویکرد مدل‌یابی معادلات ساختاری پرداختند و به این نتیجه رسیدند که شاخص‌هایی مانند مزیت نسبی و قابلیت نوآوری، امنیت و قابلیت اعتماد، فرهنگ سازمانی، حمایت مدیریت، وضعیت اقتصادی-اجتماعی، و همکاری و هماهنگی‌ها بین بخش‌های سازمان نقش مهمی در پذیرش نوآوری فناوری اطلاعات ایفا می‌کنند.

جزنی و همکاران (۱۳۹۰) در مطالعه خود به تبیین الگوی قصد پذیرش نوآوری در تعامل عناصر بازار و ادراکات پذیرندگان نوآوری پرداختند. نتیجه تحقیق آن‌ها نشان داد که از میان ویژگی‌های محصول متغیرهای قابلیت استفاده و مزیت نسبی بر ارزش ادراک‌شده و نیز متغیر پیچیدگی بر مخاطره ادراک‌شده در پذیرش محصول جدید تأثیر مستقیم دارد و نوجویی محصول بر ارزش ادراک‌شده و قصد پذیرش افراد مؤثر است.

بهمن کرد (۱۳۷۹) در پایان‌نامه خود با عنوان «نقش انرژی‌های نو در تأمین انرژی روستایی در ایران» بر پایه نتایج به‌دست‌آمده و براساس شرایط اقلیمی مناطق مختلف کشور و ضمن تأکید بر انرژی‌های نو به‌ویژه انرژی خورشیدی، برای تأمین برق روستاهای پراکنده استان‌های فارس، کرمان، یزد، و کهگیلویه و بویراحمد سیستم فتوولتائیک (سلول‌های خورشیدی) و برای روستاهای دورافتاده استان‌های زنجان، گیلان، مازندران، کردستان، و آذربایجان شرقی و غربی نیروگاه برق آبی کوچک را توصیه می‌کند.

ورونیک و کمپ (۲۰۱۵) با مطالعه پذیرش سلول‌های خورشیدی (فتوولتائیک) در هلند: آنالیز آماری عوامل پذیرش به این نتیجه رسیدند که هزینه یک سیستم سلول خورشیدی عنصری مهم در پذیرش یا عدم پذیرش سلول خورشیدی در

هلند به شمار می‌رود و برای پذیرندگان هزینه‌های پذیرش مقرون‌به‌صرفه است؛ درحالی‌که برای عدم پذیرندگان هزینه پذیرش سلول خورشیدی بسیار بالاست.

لوترا و همکاران (۲۰۱۵) به بررسی موانع پذیرش فناوری‌های انرژی تجدیدپذیر و پایدار در کشور هند پرداختند. نتایج تحقیق آن‌ها نشان داد موانع پذیرش انرژی خورشیدی در کشور هند شامل این موارد است: موانع اقتصادی و مالی؛ بازار؛ آگاهی و اطلاع‌رسانی؛ فنی؛ اکولوژیکی و جغرافیایی؛ فرهنگی و رفتاری؛ و مسائل سیاسی و دولت. همچنین، براساس این پژوهش، هزینه‌های بالای سرمایه‌گذاری، ناآگاهی کاربران نسبت به فناوری، نبود بازار کافی، پیچیدگی‌های فناوری انرژی‌های تجدیدپذیر، و کمبود یارانه‌های تخصیص‌یافته به انرژی‌های تجدیدپذیر از موانع شناسایی‌شده پذیرش فناوری‌های انرژی تجدیدپذیر در بخش روستایی کشور هند است.

ام. ادر و همکاران (۲۰۱۵)، ضمن مطالعه دربارهٔ مینی‌شبکه‌ها و انرژی تجدیدپذیر در مناطق روستایی افریقا، چگونگی تئوری پخش و پذیرش برق در اوگاندا را توضیح دادند و به این نتیجه رسیدند که عدم درک جوامع محلی می‌تواند تلاش پخش شرکت‌های خارجی را به شکست منجر کند. نتایج تحقیقات این محققان در اوگاندا برای بازیگران خارجی که در تلاش برای نفوذ به بازارهای روستایی در کشورهای در حال توسعه‌اند بسیار مناسب و مرتبط است.

شلی (۲۰۱۴) در تحقیق خود به این نتیجه رسید بینش عمومی برای درک سرمایه‌گذاری در فناوری‌های انرژی تجدیدپذیر در مقیاس مسکونی و علاقه به نوآوری‌های فنی و جنبه‌های فنی سیستم‌های انرژی انگیزه پذیرش فناوری انرژی نو را افزایش می‌دهد.

براساس پژوهش فنگ (۲۰۱۲)، عوامل کلیدی تأثیرگذار در تمایلات کاربران نسبت به پذیرش فناوری‌های انرژی تجدیدپذیر مستلزم در نظر گرفتن نگرش فرد و تغییرات زیست‌محیطی جدید نیز است. واکاوی ادبیات و پیشینه پژوهش نشان می‌دهد برداشت سنتی از فرایند تصمیم نوآوری، که فرایند پذیرش نامیده می‌شود، نخستین بار در سال ۱۹۵۵ به‌وسیله کمیته‌ای از جامعه‌شناسان روستایی مطرح شد که شامل پنج مرحله زیر است:

۱. مرحله آگاهی: فرد از وجود ایده‌ای جدید آگاه می‌شود، اما درمورد آن اطلاعات کافی در اختیار ندارد؛
۲. مرحله ترغیب: فرد به نوآوری علاقه و توجه پیدا می‌کند و در جست‌وجوی کسب اطلاعات بیشتر است؛
۳. مرحله تصمیم: فرد کاربرد ذهنی اثر ایده جدید را در موقعیت کنونی و آینده ارزش‌یابی می‌کند و تصمیم می‌گیرد که ایده جدیدی را امتحان کند؛
۴. مرحله آزمون: فرد ایده جدید را در مقیاس کوچکی به کار می‌گیرد تا کاربرد آن را در شرایط خود تعیین کند؛
۵. مرحله پذیرش (ادامه پذیرش و عدم ادامه نوآوری): فرد ایده جدید را به‌طور مداوم و کامل استفاده می‌کند (راجرز و شومپکر؛ ۱۳۶۹: ۱۱۲-۱۱۳).

در این چارچوب یکی از مبناهای اندیشه‌ای پشتیبانی‌کننده پذیرش را می‌توان نظریه راجرز دانست که از آن به‌عنوان یک نوآوری و ایده نو برای روستاییان یاد می‌کند. از دیدگاه راجرز (۱۹۸۳) عوامل تأثیرگذار در انتشار نوآوری‌ها عبارت‌اند از: ۱. ویژگی‌های پذیرندگان؛ ۲. شبکه اجتماعی که پذیرندگان به آن تعلق دارند؛ ۳. ویژگی‌های نوآوری؛ ۴. ویژگی‌های زیست‌محیطی؛ ۵. فرایندی که به‌وسیله آن نوآوری جریان می‌یابد؛ و ۶. ویژگی کسانی که در حال ارتقای نوآوری‌اند. خروجی پژوهش انتشار یا پخش نوآوری‌ها شناسایی ویژگی‌های نوآوری است که ظاهراً تحت تأثیر انتشار در سطح فردی است، مانند مزیت نسبی، سازگاری، پیچیدگی، آزمایش‌پذیری، و قابل‌مشاهده‌بودن، که در وهله اول بر پذیرش فناوری تأثیرگذار است (راجرز، ۱۹۸۳: ۲۰۰۳).

در نظریه پخش نوآوری راجرز پذیرش نوآوری روندی تعریف می‌شود که در آن فرد در نخستین مرحله‌ای که از نوآوری مطلع می‌شود تصمیم می‌گیرد که نوآوری را بپذیرد یا اینکه آن را رد کند. پنج مرحله‌ای که در اینجا مطرح می‌شود عبارت‌اند از: آگاهی، علاقه، ارزش‌یابی، آزمون، و پذیرش. در نظریه اشاعه نوآوری، فرض می‌شود که افراد را می‌توان براساس سرعت به‌کارگیری نوآوری طبقه‌بندی کرد. دسته‌های مختلف افراد عبارتند از: نوآوران، به‌سرعت پذیرندگان، اکثریت زودپذیر، اکثریت دیرپذیر، و عقب‌مانده‌ها. این دسته‌ها به‌صورت نرمال توزیع شده‌اند (راجرز، ۱۹۹۵: ۸۰). به باور راجرز و شومیکر (۱۳۶۹)، در نشر نوآوری، رفتار افراد تحت تأثیر دو گونه متغیر قرار دارد:

۱. شخصیت، رفتار ارتباطی، و گرایش فردی؛

۲. طبیعت نظام اجتماعی که فرد در آن قرار دارد.

بنابراین، باید گفت شناخت الگوی پذیرش یکی از قانونی‌ترین عوامل در به‌کارگیری و استفاده از نوآوری‌ها به‌شمار می‌رود (راجرز و شومیکر، ۱۳۶۹: ۱۱۲-۱۱۳).

در فضای جغرافیایی نیز نظریه پخش عبارت است از: گسترش یک پدیده از یک کانون یا کانون‌های محدود در میان مردمی که آماده پذیرش آن پدیده باشند. این گسترش در طی زمان انجام می‌گیرد. روند نظریه پخش در یک فضای جغرافیایی یا فضاهای جغرافیایی از شرایط زیر تبعیت می‌کند:

۱. پدیده یا پدیده‌ها و مشخصات عمده آن‌ها؛

۲. کیفیت گسترش پدیده‌ها؛

۳. کانون یا کانون‌های پدیده‌ها؛

۴. جمعیتی آماده پذیرش با زمینه‌های متفاوت پذیرش، مقاومت‌های مختلفی در برابر نوآوری‌ها یا اشتیاق و هواخواهی آن‌ها از نوآوری‌ها و پدیده‌ها؛

۵. فاصله، سهم فاصله در روند توزیع اطلاعات و گسترش پدیده‌ها، موانع اخذ اطلاعات در مکان‌های مختلف، نقش رسان‌ها و نقش دولت‌ها؛

۶. سهم زمان در مقاومت یا پذیرش پدیده‌ها و نوآوری‌ها میان جمعیت؛

۷. انتخاب و تصمیم‌گیری (شکویی، ۱۳۶۴: ۱۱۱-۱۲۲).

با این توصیف، اگر قبول کردن، استفاده کردن، و بهره‌گرفتن از یک پدیده جدید (نوآوری) را پذیرش بدانیم، این پذیرش از یک نفر تا یک جامعه، سازمان، و فضاهای سکونت را دربر می‌گیرد. پذیرش یک پدیده به عوامل مختلفی مانند میزان نیاز و علاقه به نوآوری و وضعیت اقتصادی، اجتماعی- فرهنگی، ارتباطی، و مکانی جامعه بستگی دارد که طی آن هرچه یک جامعه به یک نوآوری نیازمندتر و علاقه‌مندتر باشد، نوآوری زودتر پذیرفته می‌شود و هر چه وضعیت اقتصادی جامعه بهتر باشد، احتمال استفاده از نوآوری‌ها بیشتر خواهد بود. هر چه جامعه باسوادتر و از لحاظ ارتباطی با جوامع دیگر تماس بیشتری داشته باشد، امکان پذیرش بیشتر خواهد شد. هر چه نوآوری تناسب بیشتری با فرهنگ، سنت، و ارزش‌های جامعه داشته باشد، احتمال پذیرش بالا می‌رود. راجرز پذیرش فناوری را مرحله‌ای در فرایند تصمیم نوآوری تعریف می‌کند که در آن انتخاب «استفاده کامل از نوآوری» بهترین اقدام در مسیر است.

پس، هر جامعه و فضای زیستی دارای ویژگی‌های فرهنگی و منابع انسانی، مادی، و طبیعی خاص خود است و این تنوع و گوناگونی در فرهنگ‌ها، آداب و رسوم، و امکانات جوامع روستایی نیز دیده می‌شود که رفتار افراد و چگونگی تغییر و تحول در آن‌ها را تحت‌تأثیر قرار می‌دهد. پذیرش و کاربرد ایده‌ها، روش‌ها، و تکنولوژی‌های نوین توسط اعضای یک نظام اجتماعی نیازمند ایجاد تغییر در رفتار و نگرش افراد است (راجرز، ۱۹۹۵: ۵۹).

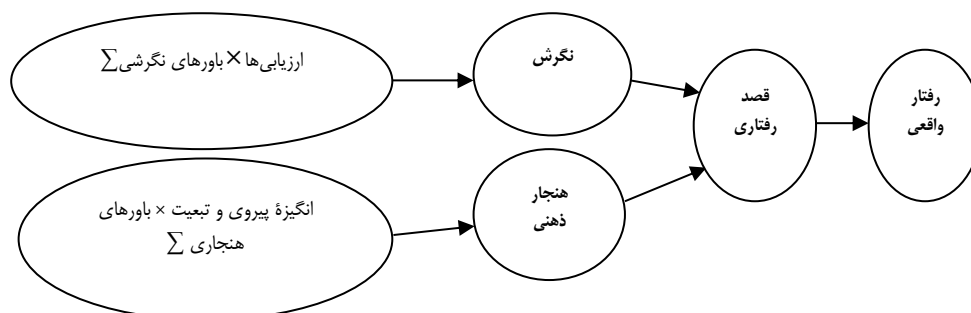
و سرانجام می‌توان گفت تصمیم‌گیری یک فرد یا یک سازمان درمورد پذیرش یک نوآوری مدت زمان مشخصی طول می‌کشد و از چند مرحله تشکیل می‌شود. این فرایند با کسب دانش درباره آن نوآوری آغاز می‌شود، دیدگاهی مطلوب درباره آن نوآوری شکل می‌گیرد، تصمیم مبنی بر پذیرش آن اخذ می‌شود، نوآوری اجرا می‌شود، و پیگیری و ارزیابی عملکرد آن به عمل می‌آید. سازمان‌های خلاق و نوآوری که در تکنولوژی پیشگام به‌شمار می‌روند زودتر از دیگران این فرایند تصمیم مربوط به نوآوری را طی می‌کنند. پیروان برای طی همین فرایند مدت زمان بیشتری را صرف می‌کنند و عقب‌ماندگان نیز برای پذیرش یک تکنولوژی وقت بسیار بیشتری را صرف می‌کنند (خلیل، ۱۳۹۴: ۳۵).

افزون بر این، در زمینه پذیرش نوآوری مدل‌های تجربی متعددی در موضوعات مختلف ارائه شده است؛ از جمله آن‌ها می‌توان به نظریه اقدام مستدل اشاره کرد.

نظریه اقدام مستدل در زمینه روان‌شناسی اجتماعی مطرح شده است و تبیین می‌کند که چگونه و چرا نگرش‌ها در رفتار تأثیر می‌گذارد. براساس این نظریه، رفتار یک شخص به‌وسیله نگرش او به سوی نتیجه‌ای که رفتار و به‌وسیله آرای دیگران درون محیط اجتماعی‌اش تعیین می‌شود. نظریه اقدام مستدل برای قاندرساختن تصمیم‌سازی‌ها نسبت به رفتار است، چون افراد گزینه‌های آگاهانه را انتخاب می‌کنند براساس ۱. چگونه آن‌ها مزایایی را که به یک نتیجه مثبت منجر می‌شود قویاً درک می‌کنند؛ ۲. هنجارهای اجتماعی، خطرهای و پاداش‌هایی که آن‌ها همراه با آن انتخاب درک می‌کنند (فنگ، ۲۰۱۲: ۱۵۷).

براساس این نظریه، قصد یک فرد تابعی از دو عامل تعیین‌کننده است و دیگری منعکس‌کننده «نفوذ اجتماعی» است. عامل فردی ارزیابی مثبت یا منفی فرد در انجام‌دادن رفتارهایش است که «نگرش نسبت به رفتار» نامیده می‌شود و به عوامل نگرشی اشاره دارد. عامل تعیین‌کننده دوم قصد ادراک فرد از فشار اجتماعی است که او را به انجام‌دادن یا انجام‌ندادن رفتار موردنظر سوق می‌دهد. این عامل «هنجار ذهنی» نام دارد که به نسخه درک‌شده می‌پردازد و مربوط به ملاحظات هنجاری است (فنگ، ۲۰۱۲: ۱۵۷).

به سخن دیگر، در تئوری عمل مستدل، که فیشباین و آجزن (۱۹۷۵) در کتاب *باور، نگرش، قصد، و رفتار: مقدمه‌ای بر تئوری و پژوهش مطرح کرده‌اند* مبتنی بر این فرض است که افراد به‌طور منطقی عمل می‌کنند. آن‌ها کلیه اطلاعات در دسترس درباره رفتار هدف را جمع‌آوری و به‌طور منظم ارزیابی می‌کنند. همچنین، اثر و نتیجه اعمال را در نظر می‌گیرند. سپس، براساس استدلال خود تصمیم می‌گیرند که عملی را انجام دهند یا انجام ندهند (پیکارانین و همکاران، ۲۰۰۴: ۲۲۵-۲۳۵). شکل زیر این تئوری را نشان می‌دهد.

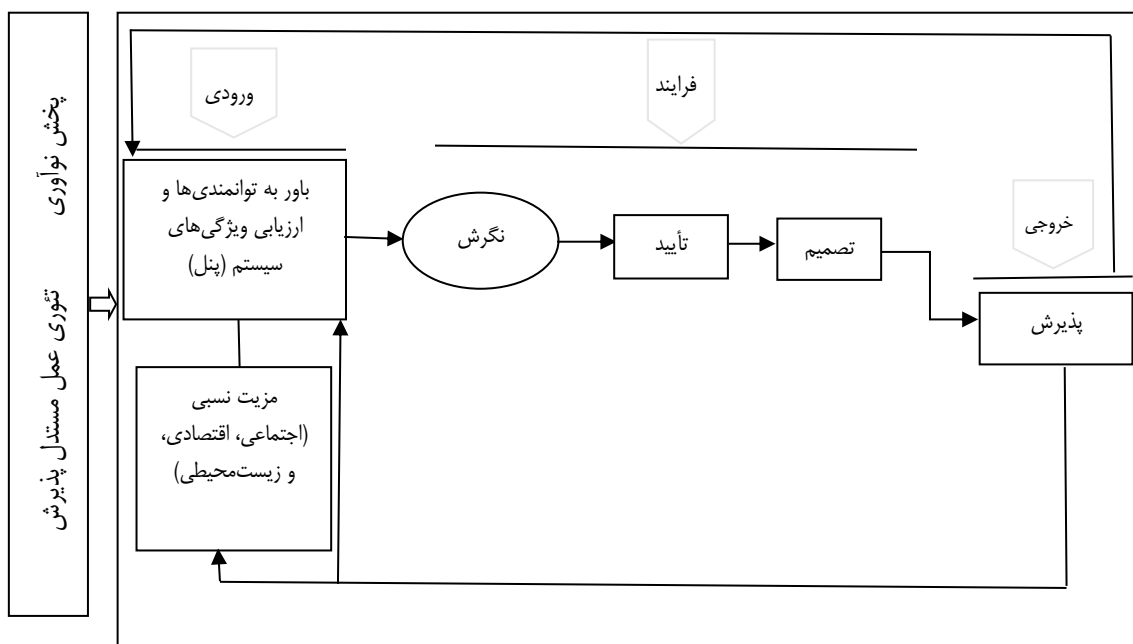

شکل ۱. تئوری عمل مستدل (والرند و همکاران، ۱۹۹۲: ۹۹)

با این توصیف باید گفت در فرایند پذیرش هنجار ذهنی به فشار اجتماعی درک‌شده توسط فرد برای انجام‌دادن یا انجام‌ندادن رفتار هدف اشاره دارد. افراد غالباً بر مبنای ادراکاتشان از آنچه دیگران (دوستان، خانواده، همکاران، و ...) فکر

می‌کنند باید انجام دهند عمل می‌کنند و قصد آن‌ها برای پذیرش رفتار به صورت بالقوه متأثر از افرادی است که ارتباطات نزدیکی با آن‌ها دارند. در تئوری عمل مستدل، هنجار ذهنی فرد حاصل ضرب باورهای هنجاری (انتظارات درک شده از طرف افراد یا گروه‌های مرجع خاص) در انگیزش فردی برای انجام دادن رفتار هدف با وجود این انتظارات است (دیویس و همکاران، ۱۹۸۹: ۳۱۹-۳۴۰).

در این چارچوب، نگرش به عنوان احساس مثبت یا منفی درباره انجام دادن رفتار هدف تعریف شده است. نگرش فردی نسبت به رفتار حاصل ضرب باورها (احتمال ذهنی فرد در مورد اینکه انجام دادن رفتار هدف نتیجه i را به دنبال خواهد داشت) در ارزیابی آن پیامدها (پاسخ ارزیابانه صریح نسبت به نتیجه) است (فیشباین و آجنز، ۱۹۷۵: ۶۲).
با در نظر گرفتن ادبیات نظری فوق و فرضیه پیشنهادی، مدل پیشنهادی تحقیق را بر اساس چارچوب تئوریک پژوهش می‌توان به شکل زیر ترسیم کرد:

شکل ۲. مدل پیشنهادی پژوهش

با نظر بر مبانی نظری پژوهش، می‌توان گفت در این مقاله مدل مفهومی با مدل پذیرش عمل مستدل مطابقت دارد و بر اساس آن باورهای ذهنی روستاییان نسبت به ویژگی‌های انرژی‌های تجدیدپذیر و همچنین ارزیابی‌های ایشان از نتایج اجتماعی، اقتصادی، و زیست‌محیطی استفاده از این انرژی‌ها بر نگرش (مثبت یا منفی) آنان از پنل خورشیدی تأثیر گذاشته و سرانجام به رد یا تأیید و در نهایت تصمیم به به‌کارگیری و به عبارتی پذیرش انرژی‌های تجدیدپذیر (پنل خورشیدی) و استفاده از آن‌ها در زندگی روزانه و مسکن خود روستاییان منجر می‌شود.

قابل ذکر است که در این مقاله از میان ویژگی‌های پنل خورشیدی (سیستم) مزیت نسبی آن در قالب ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار مطالعه و تحلیل شده و نگرش روستاییان نسبت به مزیت نسبی انرژی‌های تجدیدپذیر (فناوری پنل خورشیدی) در مقایسه با سوخت‌های فسیلی سنجش شده است.

روش پژوهش

روش تحقیق حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است. گردآوری اطلاعات به روش کتابخانه‌ای و پیمایش میدانی (پرسش‌نامه) انجام گرفته است. شاخص‌ها و متغیرهای پژوهش در جدول ۱ آورده شده است.

جدول ۱. ابعاد و شاخص‌های سنجش نگرش روستاییان نسبت به انرژی خورشیدی

عوامل	ابعاد	شاخص‌ها	متغیرها
		دسترسی	میزان دسترسی مداوم به منبع انرژی
		ایمنی	میزان ایمنی و بی‌خطر بودن
			میزان کاهش بیماری‌های انسان و دام
		مقرون به صرفه بودن	میزان درآمد صرف شده خانوار برای انرژی خورشیدی
			میزان رضایت روستاییان از پنل خورشیدی
			میزان رضایت اقتصادی (باور عقلی و ذهنی و پذیرش به عنوان رفتار استفاده دائمی با صرفه)
			روستاییان از پنل خورشیدی
			میزان اعتماد روستاییان نسبت به طرح‌های احداث انرژی خورشیدی
		اثر بخشی	میزان اعتماد (کم‌خطر بودن، دسترسی آسان، کم‌هزینه بودن، سازگار با محیط زیست، سازگار با فضای زندگی) روستاییان نسبت به استفاده از انرژی خورشیدی
			میزان صرفه جویی در مصرف گاز و برق
			میزان تسهیل زندگی اقتصادی روستاییان (افزایش بهره‌وری کار، کاهش هزینه‌ها، و ...)
		کیفیت هوا	میزان کاهش انتشار آلاینده‌ها در مقایسه با سایر سیستم‌های انرژی
		کیفیت آب	میزان تخلیه آلاینده در برون ریز در مقایسه با سایر سیستم‌های انرژی از جمله تخلیه روغن (ثابت ماندن ترکیب عناصر آب)
		کیفیت خاک	منطقه‌ای از خاک که اسیدی می‌شود ثابت ماندن ترکیب عناصر خاک (بالا رفتن اسید خاک)
		جنگل	میزان جنگل‌زدایی مربوط به تولید و مصرف انرژی در مقایسه با سایر انرژی‌ها

کیفیت محیطی

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

در این پژوهش ۲۷ روستا از شهرستان‌های کلیبر و خداآفرین واقع در استان آذربایجان شرقی به عنوان جامعه آماری انتخاب شدند که ۵ روستا (قلعه‌لو، ایلان‌کش، هورمغان سفلی، موسی‌کندی، و حسن‌بیگللو) دارای پنل بوده و ۲۲ روستا بدون پنل و در فاصله ۵ کیلومتری روستاهای دارای پنل انتخاب شده‌اند که هر دو گروه روستا (بدون پنل و دارای پنل) در دو گروه روستاهای کوهستانی و کوهستانی جنگلی قرار دارند. واحد تحلیل پژوهش حاضر سرپرستان خانوار است که ۶۰ سرپرست خانوار در ۵ روستای دارای پنل به عنوان واحد تحلیل تمام‌شماری شده‌اند. در روستاهای بدون پنل نیز ۲۵۶ خانوار از طریق روش نمونه‌گیری کوکران انتخاب شدند که در مجموع ۳۱۶ سرپرست خانوار به عنوان جامعه نمونه انتخاب و مطالعه شدند. در جدول ۲ و تصویر ۱ مشخصات روستاهای مورد مطالعه آورده شده است.

ذکر این نکته لازم است که، به دلیل اینکه نگارندگان در این مطالعه سعی در مقایسه دو گروه روستاهای بدون پنل و دارای پنل به لحاظ نگرش و میزان پذیرش پنل خورشیدی دارند، در نمونه‌گیری از روستاها در روستاهای دارای پنل با وجود تعداد نمونه کمتر از ۱۵ نفر (استاندارد نمونه‌گیری) مجبور به تمام‌شماری روستاها و مطالعه آنها شده‌اند. در نهایت، با نظر بر اینکه همه روستاهای فوق به لحاظ آماری از سطح پذیرش پایین برخوردارند، در یک گروه همگن با تعداد نمونه ۳۲ خانوار قرار گرفتند. در روستاهای بدون پنل نیز روستاهای کمتر از ۱۵ نمونه در یک گروه آزمون شدند.

جدول ۲. مشخصات روستاهای مورد مطالعه

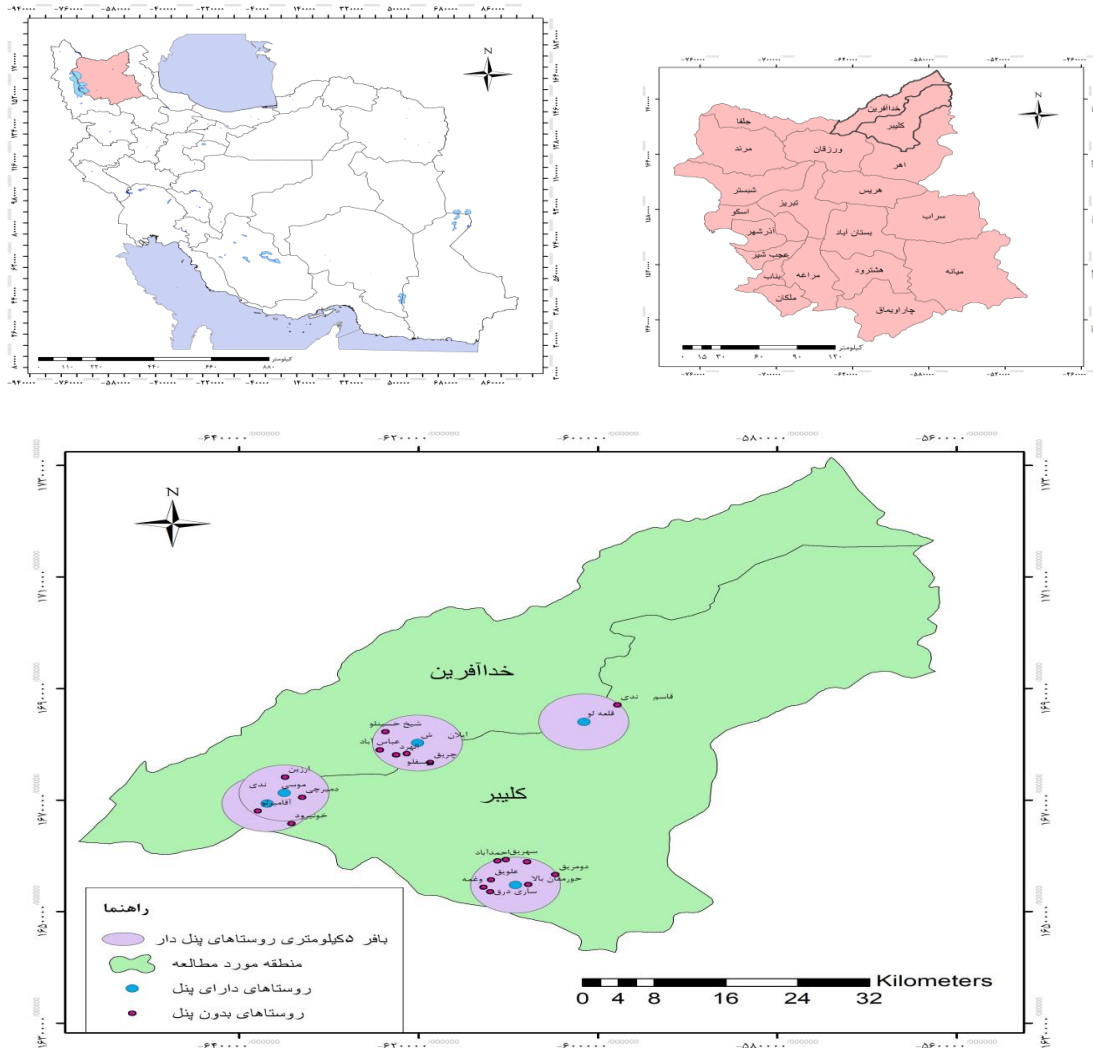
ردیف	آبادی	جمعیت	تعداد خانوار	شهرستان	بخش	دهستان	وضعیت طبیعی	وضعیت پندار بودن روستا
۱	قلعه لو	۲۶	۱۰	کلیبر	مرکزی	مولان	کوهستانی	دارای پند
۲	قاسم‌کندی	۲۸	۹	کلیبر	مرکزی	مولان	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۳	برنه‌دل	۹	۴	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	کوهستانی	بدون پند
۴	ایلان‌کش	۱۹	۶	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	کوهستانی	دارای پند
۵	یوسفلو	۴۷	۱۲	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۶	الهرد	۷۱	۱۶	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۷	چریق	۱۶	۷	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۸	شیخ‌حسینلو	۵۶۷	۱۴۲	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی	بدون پند
۹	عباس‌آباد	۳۷۲	۹۶	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۱۰	هورمغان سفلی	۱۲	۴	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	دارای پند
۱۱	هورمغان علیا	۵۱	۱۳	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۲	علویق	۳۱	۷	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۳	ساری‌درق	۷۱	۲۳	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۴	کومه	۵۱	۲۰	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۵	نوجه ده علیا	۶۵۸	۱۷۷	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۶	دمریق	۱۵۰	۴۱	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۷	سهریق	۱۱۵	۳۵	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۸	احمدآباد تازه‌کند	۱۹	۶	کلیبر	مرکزی	پیغان‌چایی	کوهستانی	بدون پند
۱۹	موسی‌کندی	۴۳	۱۲	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی جنگلی	دارای پند
۲۰	دمیرچی حدادان	۳۰۷	۷۵	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۲۱	حسن‌بیگللو	۱۰۳	۲۸	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی جنگلی	دارای پند
۲۲	رشدین	۴۱	۱۱	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۲۳	رزین / ارزین	۴۳	۱۵	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی	بدون پند
۲۴	اقامیرلو	۳۹	۱۱	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۲۵	شبخانه	۲۷	۹	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۲۶	مزگر	۱۰۶	۲۸	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	کوهستانی جنگلی	بدون پند
۲۷	خونیرود	۳۱	۹	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	کوهستانی جنگلی	بدون پند

منبع: مرکز آمار ایران، ۱۳۹۷

جدول ۳. مشخصات آماری روستاهای برق‌دار شده با پند خورشیدی توسط شرکت توانیر

استان	شهرستان	بخش	دهستان	روستا	تعداد خانوار	جمعیت
آذربایجان شرقی	کلیبر	مرکزی	میشه‌پاره	قلعه لو	۱۰	۲۶
				ایلان‌کش	۶	۱۹
	خداآفرین	منجوان	منجوان غربی	هورمغان سفلی	۴	۱۲
				حسن‌بیگللو	۲۸	۱۰۳
				موسی‌کندی	۱۲	۴۳
			مجموع		۶۰	۲۰۳

منبع: شرکت توانیر، ۱۳۹۷

شکل ۳. موقعیت و پراکنندگی جغرافیایی روستاهای مورد مطالعه

ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش پرسش‌نامه است. براساس اهداف موردنظر مقاله و پس از مطالعات نظری و کتابخانه‌ای و بررسی سوابق و پیشینه موضوع و همچنین مصاحبه با کارشناسان و افراد باتجربه در زمینه موضوع تحقیق پرسش‌نامه‌ای با ۲۵ گویه انتخاب شد و در مقیاس پنج‌گزینه‌ای طیف لیکرت به جمع‌آوری داده‌های موردنیاز اقدام شده است. روایی و پایایی گویه‌ها و پرسش‌نامه‌ها با نظر استادان و از طریق آزمون آلفای کرون باخ با نتیجه آزمون ۰/۸۹ سنجش شده است. داده‌های جمع‌آوری شده نیز از طریق آزمون‌های آماری تی تک‌نمونه‌ای با استفاده از نرم‌افزار SPSS21 تجزیه و تحلیل شده است.

بحث و یافته‌ها

فرضیه اساسی پژوهش- که «فناوری انرژی خورشیدی (پنل خورشیدی) از میزان پذیرش پایینی در میان روستاییان برخوردار است»- از طریق آزمون‌های آماری تی تک‌نمونه‌ای سنجش شده است. بدین صورت که بعد از واردکردن داده‌های گویه‌های پرسش‌نامه، جمع‌بندی نهایی و تحلیل فرضیه تحقیق از طریق جمع‌کردن (کامپیوت) و میانگین‌گیری داده‌های متغیرهای مربوط به هر یک از ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار و در قالب گوی‌های پرسش‌نامه انجام گرفته است. در مقاله حاضر، سنجش آزمون فرضیه در سطح معناداری ۹۵ درصد مدنظر بوده است.

باتوجه به نوع گزینه‌ها (طیف لیکرت) در پرسش‌نامه‌ها، میانگین مفروض یا حد متوسط (۳) به‌عنوان مبنا تعیین شد؛ به این معنا که میانگین‌های کمتر از حد متوسط ۳ نشان‌دهنده وضعیت پذیرش پایین شاخص‌ها و میانگین‌های بالاتر وضعیت بالای پذیرش شاخص‌ها در روستاهای مورد مطالعه را نشان می‌دهند.

یافته‌ها نشان می‌دهد در روستاهای برخوردار از پنل خورشیدی (قلعه‌لو، ایلان‌کش، هورمغان سفلی، موسی‌کندی، و حسن‌بیگللو) سطح پذیرش در ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار شامل ابعاد اقتصادی، اجتماعی، و زیست‌محیطی فناوری انرژی خورشیدی در حد پایین‌تر از متوسط بوده و مقدار آن برابر با ۲/۰۱ است که بیانگر نگرش منفی روستاییان دارای پنل خورشیدی است. نتیجه حاصل این است که باتوجه به سطح معناداری به‌دست‌آمده $\text{sig} = 0,000$ و درجه آزادی $df=59$ مقدار میانگین برابر با ۲/۰۱ بوده که بر پایه نتایج به‌دست‌آمده در روستاهای دارای پنل خورشیدی فرضیه تحقیق پذیرفته می‌شود.

جدول ۴. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای برای روستاهای پنل‌دار

آزمون تی تک‌نمونه‌ای						
متغیر	حجم نمونه	میانگین	انحراف معیار	میانگین انحراف استاندارد		
پذیرش	۶۰	۲/۰۱	۰/۴۷۵	۰/۰۶۱		
One-Sample Test						
Test Value = 3						
متغیر	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	95% Confidence Interval of the Difference	
					کران بالا	کران پایین
پذیرش	-۱۶/۱۲۰	۵۹	۰/۰۰۰	-۹/۸۹۳۳	-۱/۱۱۲۱	-۸/۶۶۵

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

ولی در روستاهای غیربرخوردار از فناوری پنل خورشیدی، که شامل ۲۲ روستا از ۲۷ روستای جامعه نمونه را دربر می‌گیرد، یافته‌های حاصل بیانگر این است که روستاییان بدون پنل نسبت به به‌کارگیری انرژی‌های تجدیدپذیر خصوصاً فناوری پنل انرژی خورشیدی نگرش مثبتی دارند و در ابعاد سه‌گانه توسعه پایدار مقدار هر سه بُعد بالاتر از میانگین بوده که در این میان بُعد زیست‌محیطی با مقدار ۴/۲۸ بالاتر از دیگر ابعاد قرار دارد و بیانگر این مطلب است که روستاییان در بُعد زیست‌محیطی نگرش مثبتی نسبت به پذیرش پنل انرژی خورشیدی دارند و بعد از آن به‌ترتیب در بُعد اجتماعی با مقدار ۴/۱۴ و در بُعد اقتصادی با مقدار ۴/۱۲ بیشترین تمایل به پذیرش و به‌کارگیری فناوری پنل خورشیدی را دارا هستند.

جدول ۵. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای روستاهای بدون پنل

One-Sample Statistics						
ابعاد	تعداد	میانگین	انحراف معیار	انحراف از میانگین		
اجتماعی	۲۵۶	۴/۱۴	۰/۵۱۱۴۱	۰/۱۰۰۳۰		
اقتصادی	۲۵۶	۴/۱۲	۰/۶۱۸۷۹	۰/۱۲۱۳۶		
زیست‌محیطی	۲۵۶	۴/۲۸	۰/۵۵۷۶۴	۰/۱۰۹۲۶		
One-Sample Test						
Test Value = 3						
ابعاد	مقدار t	درجه آزادی	سطح معناداری	اختلاف میانگین	95% Confidence Interval of the Difference	
					کران بالا	کران پایین
اجتماعی	۱۱/۳۷۷	۲۵۵	۰/۰۰۰	۱/۱۴۱۰۳	۰/۹۳۴۵	۱/۳۴۷۶
اقتصادی	۹/۲۹۷	۲۵۵	۰/۰۰۰	۱/۱۲۸۲۱	۰/۸۷۸۳	۱/۳۷۸۱
زیست‌محیطی	۱۱/۷۸۲	۲۵۵	۰/۰۰۰	۱/۲۸۸۴۶	۱/۰۶۳۲	۱/۵۱۳۷

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

افزون بر این، برای بررسی توزیع فضایی میزان پذیرش در منطقه مورد مطالعه آزمون فوق به تفکیک روستا انجام شده که نتیجه آن برای هر یک از روستاها در جدول ۶ آورده شده است.

جدول ۶. آزمون تی تک نمونه‌ای میزان پذیرش به تفکیک روستا

One-Sample Statistics						
نام روستا	تعداد نمونه	میانگین	انحراف استاندارد	انحراف میانگین	آزمون T برای روستاهایی با نمونه کمتر از ۱۵	
					دارای پنل	بدون پنل
قلعه لو	۱۰	۲,۱۱	۰,۷۸۸۹۲	۰,۲۴۹۴۸		
ایلان کش	۶	۲,۲۱	۰,۴۰۱۱۱	۰,۰۷۵۸۰	۱,۹۵	
هورمغان سفلی	۴	۱,۶۱	۰,۳۸۵۷۳	۰,۱۴۵۷۹		
موسی کندی	۱۲	۱,۸۹	۰,۳۹۷۶۷	۰,۱۰۲۶۸		
قاسم کندی	۹	۴,۲۶	۰,۳۱۰۵۳	۰,۱۲۶۷۷		۴,۲۴
آقامیرلو	۱۱	۴,۲۷	۰,۳۷۴۹۵	۰,۱۱۳۰۵	-	
احمدآباد تازه کند	۱۱	۴,۲۰	۰,۳۳۱۵۹	۰,۰۸۵۶۲		
شبخانه	۹	۴,۲۳	۰,۳۹۴۴۹	۰,۱۳۱۵۰		
خونیروود	۹	۴,۳۰	۰,۳۲۸۸۹	۰,۱۱۶۲۸	-	-
رشدین	۱۱	۴,۱۵	۰,۳۷۴۷۱	۰,۱۱۲۹۸		
برنه دل	۴	۴,۲	۰,۳۴۱۵۷	۰,۱۷۰۷۸		
یوسفلو	۱۲	۴,۳۴	۰,۴۴۴۵۵	۰,۱۲۸۳۳		
حسن بیگلر	۲۸	۱,۹۹	۰,۳۵۳۱۳	۰,۰۹۱۱۸		
الهرد	۱۶	۴,۱۰	۰,۵۴۹۳۹	۰,۱۸۳۱۳		
چریق	۷	۴,۵۱	۰,۵۴۵۴۴	۰,۲۷۲۷۲		
شیخ حسینلو	۱۵	۴,۱۱	۰,۳۴۱۰۷	۰,۰۹۸۴۶		
عباس آباد	۱۶	۴,۱۷	۰,۶۳۴۵۹	۰,۱۵۸۶۵		
هورمغان علیا	۱۵	۴,۲۰	۰,۳۴۳۰۱	۰,۰۸۸۵۶		
علویق	۱۵	۴,۱۸	۰,۴۰۵۲۳	۰,۱۰۴۶۳		
ساری درق	۱۵	۴,۳۰	۰,۳۲۵۷۲	۰,۰۹۰۳۴	-	-
کومه	۱۵	۴,۱۵	۰,۴۰۳۲۱	۰,۱۵۲۴۰		
نوجه ده علیا, نوجه ده کریمی	۱۵	۴,۳۳	۰,۳۰۷۳۱	۰,۰۷۹۳۵		
دمریق	۱۵	۴,۱۵	۰,۳۹۰۵۵	۰,۱۰۰۸۴		
سهریق	۱۵	۴,۳۸	۰,۲۰۴۷۰	۰,۰۵۲۸۵		
دمیرچی حدادان	۱۵	۴,۳۳	۰,۱۶۷۸۶	۰,۰۶۸۵۳		
رزین/ ارزین	۱۵	۴,۳۴	۰,۳۸۱۹۳	۰,۰۹۸۶۲		
مزگر	۱۵	۴,۰۵	۰,۴۴۰۲۵	۰,۱۱۳۶۷		

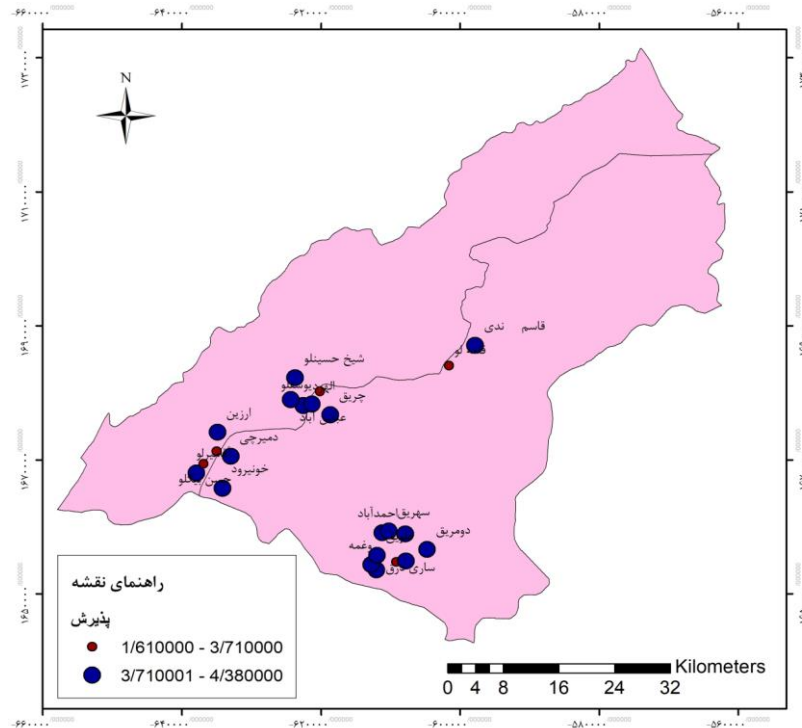
منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

جدول ۷. نتایج آزمون تی تک‌نمونه‌ای

روستاها	مقدار تی	درجه آزادی	سطح معنی‌داری	اختلاف میانگین	95% اختلاف فاصله اطمینان	
					کران بالا	کران پایین
قلعه لو	-۳,۵۳۹	۹	۰۰۶/	-۸۸۳۰۰	-۱,۴۴۷۴	-۳,۱۸۶
ایلان کش	-۶,۲۰۵	۵	۰۰۲/	-۷۸۶۶۷	-۱,۱۱۲۵	-۴۶۰۸
هورمغان سفلی	-۸,۱۳۹	۳	۰۰۴/	-۱,۳۹۰۰۰	-۱,۹۳۳۵	-۸۴۶۵
حسن بیگلو	-۱۳,۲۱۱	۲۷	۰۰۰/	-۱,۰۰۱۴۳	-۱,۱۵۷۰	-۸۴۵۹
موسی کندی	-۸,۶۳۴	۱۱	۰۰۰/	-۱,۱۰۶۶۷	-۱,۲۸۹۱	-۸۲۴۲
قاسم کندی	۱۲,۳۵۶	۸	۰۰۰/	۱,۲۶۸۶۷	۱,۰۴۸۴	۱,۴۸۱۹
برنه دل	۱۳,۸۰۵	۳	۰۰۰/	۱,۲۵۸۶۷	۱,۰۶۳۱	۱,۴۵۴۲
یوسفلو	۹,۲۱۱	۱۱	۰۰۰/	۱,۳۴۲۸۶	۹۸۶۱/	۱,۶۹۹۶
الهرد	۶,۰۳۷	۱۵	۰۰۰/	۱,۱۰۵۵۶	۶۸۳۳/	۱,۵۲۷۹
چریق	۵,۵۵۵	۶	۰۱۲/	۱,۵۱۵۰۰	۶۴۷۱/	۲,۲۸۲۹
شیخ حسینلو	۱۱,۲۷۴	۱۴	۰۰۰/	۱,۱۱۰۰۰	۸۹۳۳/	۱,۳۲۶۷
عباس آباد	۷,۳۷۹	۱۵	۰۰۰/	۱,۱۷۰۶۳	۸۳۲۵/	۱,۵۰۸۸
هورمغان علیا	۱۳,۶۱۰	۱۴	۰۰۰/	۱,۲۰۵۳۳	۱,۰۱۵۴	۱,۳۹۵۳
علویق	۱۱,۳۱۰	۱۴	۰۰۰/	۱,۱۸۳۳۳	۹۵۸۹/	۱,۴۰۷۷
ساری‌درق	۱۴,۴۳۳	۱۴	۰۰۰/	۱,۳۰۳۸۵	۱,۱۰۷۰	۱,۵۰۰۷
کومه	۷,۶۰۲	۱۴	۰۰۰/	۱,۱۵۸۵۷	۷۸۵۷/	۱,۵۳۱۵
نوجه ده علیا/ نوجه ده کریمی	۱۶,۷۷۸	۱۴	۰۰۰/	۱,۳۳۱۳۳	۱,۱۶۱۱	۱,۵۰۱۵
دمریق	۱۱,۴۳۴	۱۴	۰۰۰/	۱,۱۵۲۰۰	۹۳۵۷/	۱,۳۶۸۳
سهریق	۲۶,۱۴۸	۱۴	۰۰۰/	۱,۳۸۲۰۰	۱,۲۶۸۶	۱,۴۹۵۴
احمدآباد تازه‌کند	۱۴,۰۴۷	۱۰	۰۰۰/	۱,۲۰۲۶۷	۱,۰۰۱۹۰	۱,۳۸۶۳
دمیرچی حدادان	۱۹,۴۳۲	۱۴	۰۰۰/	۱,۳۳۱۶۷	۱,۱۵۵۵	۱,۵۰۷۸
رشدین	۱۰,۲۱۱	۱۰	۰۰۰/	۱,۱۵۳۶۴	۹۰۱۹/	۱,۴۰۵۴
رزین/ارزین	۱۳,۶۶۹	۱۴	۰۰۰/	۱,۳۴۸۰۰	۱,۱۳۶۵	۱,۵۵۹۵
آقامیرلو	۱۱,۳۱۴	۱۰	۰۰۰/	۱,۲۷۹۰۹	۱,۰۲۷۲	۱,۵۳۱۰
شبخانه	۹,۳۷۹	۸	۰۰۰/	۱,۲۳۳۳۳	۹۳۰۱/	۱,۵۳۶۶
مزگر	۹,۳۹۶	۱۴	۰۰۰/	۱,۰۵۶۶۷	۸۱۲۹/	۱,۳۰۰۵
خونیرود	۱۱,۲۳۴	۸	۰۰۰/	۱,۳۰۶۲۵	۱,۰۳۱۳	۱,۵۸۱۲

منبع: نگارندگان، ۱۳۹۷

نتایج آزمون تی تک‌متغیره برای روستاها نشان‌دهنده بالابودن میزان پذیرش در اکثریت روستاهاست. به جز پنج روستا، که بیشتر دارای پنل خورشیدی‌اند، در دیگر روستاها روستاییان دارای نگرش مثبت نسبت به پنل خورشیدی‌اند. بنابراین، میزان پذیرش در این روستاها دارای مقادیر بالاتر از میانگین است. بنابراین، می‌توان گفت روستاهای بدون پنل دارای میزان پذیرش بالاتری نسبت به روستاهای دارای پنل‌اند. پراکندگی فضایی پذیرش در روستاهای مورد مطالعه در تصویر ۲ نشان داده شده است.

شکل ۴. نقشه توزیع میزان پذیرش در روستاهای مورد مطالعه

در توضیح مقادیر میزان پذیرش در هر یک از دو گروه روستاها (دارای پنل و بدون پنل خورشیدی) براساس مصاحبه با کارشناسان مدیریت توزیع برق منطقه‌ای شهرستان‌های مورد مطالعه و نیز روستاییان بدون برق شبکه، علل عمده پایین بودن میزان پذیرش در روستاهای دارای پنل و نارضایتی از کارکرد پنل خورشیدی در روستاهایی که با شبکه سراسری توزیع برق فاصله دارند عبارت است از: کاهش عمر باطری پنل خورشیدی به دلیل شارژ نامناسب (به علت آگاهی پایین و عدم ارائه آموزش‌های مورد نیاز درباره روش کار پنل به روستاییان از طرف کارشناسان ذی ربط) و نیز اینکه برخی روستاییان در فصلی از سال در روستا حضور ندارند و از باطری پنل استفاده نمی‌کنند و این امر به خرابی زود هنگام باطری منجر می‌شود. بنابراین، از نظر روستاییان، نگهداری این پنل‌ها مشکل است و به آموزش خاص روستاییان نیاز دارد. مورد دیگری که بیشتر روستاییان نیز بر آن تأکید داشتند تعمیر پنل در مواقع خرابی است. زیرا به دلیل بُعد مسافت و دوری روستاها از شهر و مراکز توزیع، کارشناسان برای تعمیر به موقع در روستا حاضر نمی‌شوند و این امر باعث می‌شود تا روستاییان دسترسی پایدار به انرژی نداشته باشند.

همچنین، براساس یافته‌های پژوهش حاضر در روستاهای بدون پنل، از دلایل بالا بودن نگرش مثبت نسبت به پذیرش انرژی خورشیدی می‌توان اشاره کرد به مزایای سیستم‌های فتوولتائیک در کاهش نیاز به سوخت‌های محدود و ارزشمند فسیلی، صرفه‌جویی اقتصادی، تولید پراکنده و کاهش اتکا به شبکه‌های سراسری انتقال انرژی، کاهش آلودگی‌های زیست‌محیطی، قابلیت استفاده در مکان‌های دلخواه، و امنیت در تأمین انرژی مورد نیاز.

در سطح بندی انجام گرفته از روستاها براساس میانگین حاصل از آزمون به تفکیک روستا، روستاهای مورد مطالعه در دو سطح با پذیرش بالا و پذیرش پایین سطح بندی شدند که در این میان روستاهای الگرد، چریق، شیخ حسینلو، عباس‌آباد، هورمغان سفلی، نوجه‌ده علیا/ نوجه‌ده کریمی، کومه، ساری درق، دمیق، سهریق، احمدآباد، موسی کندی، علویق، دمیچق، حسن بیگلر، رشدین، رزین، آقامیر، شبخانه، مزگر، و خونیرو با میانگین بالاتر از ۲/۹۹ در سطح اول پذیرش (بالا) و روستاهای قلعه‌لو، قاسم کندی، برنه‌دل، ایلان کش، و یوسفلو با میانگین ۱/۶۹ تا ۲/۹۹ در سطح دوم پذیرش (پایین) قرار گرفتند.

نتیجه‌گیری

براساس نتایج حاصل از یافته‌های مقاله می‌توان از اصلی‌ترین چالش‌های پیش روی توسعه پایدار در جوامع روستایی به مسائل انرژی و زیست‌محیطی اشاره کرد. امروزه، حفاظت از محیط زیست و مسائل مربوط به کمبود انرژی و به‌کارگیری فناوری‌های انرژی‌های تجدیدپذیر (مانند انرژی خورشیدی) بیش از پیش توسط بسیاری از مردم در سراسر جهان مورد توجه قرار گرفته است. اکثریت مردم در کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه نیز این مسئله را پذیرفته و شناخته‌اند. این امر برای روستاهایی که از شبکه سراسری برق دور هستند از اهمیت بیشتری برخوردار است. از سوی دیگر، بسیاری از مناطق روستایی کشور که عمدتاً در نقاط دور از جاده‌های مواصلاتی قرار دارند، به دلیل محدودیت‌هایی از قبیل ارتفاع زیاد، صعب‌العبور بودن و شرایط توپوگرافی نامساعد و نیز دور بودن از منابع تامین انرژی، امکان برق‌رسانی برای تامین برق این مناطق، از لحاظ اقتصادی مقرون‌به‌صرفه نیست. از این رو، فناوری پنل خورشیدی در مقیاس روستایی می‌تواند به دلیل سادگی و هزینه پایین تعمیر و نگهداری گزینه‌ای مناسب در پاسخ‌گویی به مشکلات تامین پایدار انرژی روستاها باشد و گامی مؤثر در راستای توسعه پایدار روستایی به‌شمار رود. سیستم‌های فتوولتائیک در بین سایر سیستم‌های خورشیدی، علاوه بر سهولت استفاده و سودمندی پس از نصب، کمترین هزینه تعمیر و نگهداری را دارند. این در حالی است که جای‌گزینی منابع فسیلی و سنتی با بهره‌گیری از فناوری‌های منابع تجدیدشونده توسط جامعه روستایی نیازمند معرفی، انتشار، و درنهایت تغییر نگرش و پذیرش آن بین جامعه هدف است. چنانچه به فناوری انرژی خورشیدی به‌عنوان یک نوآوری پرداخته شود، اشاعه آن الزاماتی شامل افزایش اطلاعات و دانش روستاییان نسبت به مزایای حاصل از به‌کارگیری انرژی‌های نو در مقابل معایب سوخت‌های فسیلی و تامین منابع مالی مناسب را دارد. از این رو، آموزش و استمرار در آگاهی‌بخشی، کسب علم و آگاهی، و به‌کارگیری مستمر دانش روز نسبت به نحوه مدیریت و نیز توسعه به‌کارگیری انرژی‌های نو توسط جامعه روستایی می‌تواند در پذیرش فناوری‌های نوین انرژی‌های تجدیدپذیر و به‌ویژه فناوری انرژی خورشیدی تأثیرگذار باشد. نهایتاً، انتشار و پخش فناوری مؤثر انرژی تجدیدپذیر و به‌کارگیری آن توسط روستاییان مستلزم این است که معرفی‌کنندگان فناوری و سیاست‌گذاران، علاوه بر در نظر گرفتن و اتخاذ فناوری مناسب با محیط روستا، تغییر نگرش روستاییان، و نیز تغییرات زیست‌محیطی جدید را نیز در نظر بگیرند.

افزون بر این، با بررسی نتایج حاصل از یافته‌ها و مقایسه آن با مطالعات انجام‌گرفته در این زمینه می‌توان گفت نتایج این مقاله با کار یانگ فنگ (۲۰۱۲)، شلی (۲۰۱۴)، ادر و همکاران (۲۰۱۵)، و لوترا و همکاران (۲۰۱۵) همسوست؛ زیرا محققان نام‌برده نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسیده‌اند که آگاهی و بینش عمومی روستاییان نسبت به انرژی‌های تجدیدپذیر و برق خورشیدی و همچنین میزان اطلاع‌رسانی به روستاییان نقش اساسی در تغییر نگرش روستاییان و پذیرش انرژی خورشیدی از طرف آنان دارد. ولی ورونیک و کمپ (۲۰۱۵) در مطالعه خود در هلند عوامل اقتصادی و هزینه سلول خورشیدی را عامل مؤثر در عدم پذیرش انرژی خورشیدی از طرف روستاییان معرفی کرده‌اند. محمدی و امیری (۱۳۹۲) نیز در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که شاخص‌هایی مانند مزیت نسبی و قابلیت نوآوری، امنیت و قابلیت اعتماد، فرهنگ سازمانی، حمایت مدیریت، وضعیت اقتصادی-اجتماعی، و همکاری و هماهنگی‌های بین بخش‌های سازمان نقش مهمی در پذیرش نوآوری فناوری اطلاعات ایفا می‌کنند.

و در نهایت اینکه بیشتر مطالعات انجام‌گرفته در زمینه انرژی تجدیدپذیر در روستاها در ایران بر عوامل یا موانع پذیرش این فناوری‌ها در روستاها پرداخته‌اند. لذا، نظر بر اینکه در مطالعه حاضر نگرش روستاییان نسبت به این نوع از فناوری بدون توجه به عوامل و موانع بررسی شده است، از این نظر با مطالعات پیشین متفاوت است و نتایج آن می‌تواند در توسعه دانش فناوری انرژی تجدیدپذیر در میان روستاییان و آگاهی‌بخشی به آنان و تغییر نگرش نسبت به این فناوری مؤثر باشد.

منابع

۱. افراخته، حسن؛ احمدآبادی، فرشته و احمدآبادی، حسن (۱۳۹۳). بهره‌برداری از انرژی خورشیدی در مناطق روستایی؛ مطالعه موردی: دهستان عشق‌آباد، شهرستان نیشابور، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، ۴۶(۱): ۱۵-۳۰.
۲. الهی، شعبان؛ غریبی، جلیل؛ مجیدپور، مهدی؛ رستمی، علی‌اصغر (۱۳۹۴). مسیر اشاعه فناوری‌های انرژی‌های تجدیدپذیر: رویکرد نظریه‌سازی بنیادی، مدیریت نوآوری، ۴(۲): ۳۳-۵۶.
۳. جزنی، نسرين؛ باقری، محمد؛ کریمی، عباس‌علی و عالم، اکبر (۱۳۹۰). تبیین الگوی قصد پذیرش نوآوری در تعامل عناصر بازار و ادراکات پذیرندگان نوآوری، نشریه چشم‌انداز مدیریت بازرگانی، ۵: ۸۱-۹۶.
۴. حسینی، فرج‌اله؛ سلطانی، زهرا و غیائی، فرشته (۱۳۹۱). نقش استفاده از انرژی خورشیدی در حفظ و احیای مراتع در مناطق خشک، نشریه محیط‌شناسی، ۳۸(۶۲): ۱۳-۲۲.
۵. خاکسار آستانه، سمانه (۱۳۹۱). ارائه الگوی بهینه توسعه انرژی‌های تجدیدپذیر در ایران با استفاده از رویکرد بهینه‌سازی استوار، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته اقتصاد انرژی، دانشکده مدیریت و اقتصاد، دانشگاه تربیت مدرس.
۶. خلیل، طارق (۱۳۹۴). مدیریت تکنولوژی رمز موفقیت در رقابت و خلق ثروت، ترجمه اعرابی داود ایزدی، تهران: انتشارات دفتر پژوهش‌های فرهنگی.
۷. طاهری اصل، احمدرضا و پزشکی، علی (۱۳۹۴). بررسی اثرات تولید انرژی الکتریکی خورشیدی در یک ساختمان اداری، دهمین همایش بین‌المللی انرژی، ایران، اصفهان.
۸. راجرز، اورت ام و شومیکر، فلویید (۱۳۶۹). رسانش نوآوری‌ها: رهیافتی میان‌فرهنگی، ترجمه عزت‌الله کرمی و ابوطالب فنایی، شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز.
۹. رضایی مقدم، محمدحسین و هاتفی اردکانی، مهدی (۱۳۹۵). ارزیابی تأمین انرژی برای سیستم‌های فتوولتائیک بر مبنای تابع تحلیلگر انرژی خورشیدی (منطقه موردی: بزرگراه زنجان - تبریز)، جغرافیا، برنامه‌ریزی و آمایش فضا، ۲۰(۳): ۱۳۱.
۱۰. سرتیپی‌پور، محسن (۱۳۹۰). نقش و جایگاه انرژی‌های تجدیدپذیر در توسعه و عمران روستایی، فصل‌نامه علمی - پژوهشی/انجمن جغرافیایی ایران، ۹(۳۱): ۱۲۵-۱۴۸.
۱۱. سالنامه آماری استان آذربایجان شرقی (۱۳۹۰). مرکز آمار ایران. <https://www.amar.org.ir>
۱۲. سازمان انرژی‌های نو ایران (۱۳۹۲). نشریه وضعیت انرژی‌های بادی و فتوولتائیک در جهان و ضرورت توسعه آن‌ها در کشور، ۷(۳۴): ۷.
۱۳. شکویی، حسین (۱۳۶۴). جغرافیای کاربردی و مکتب‌های جغرافیایی؛ مشهد: انتشارات آستان قدس رضوی.
۱۴. سایت سازمان انرژی‌های نو ایران، اطلاعات خورشیدی (۱۳۹۶). <http://www.satba.gov.ir>.
۱۵. عظیمی، فرید؛ غفوریان، حسن؛ عظیمی، مهدی و تیموری، رحیمه (۱۳۹۴). ارزیابی اقتصادی بهره‌برداری از سیستم‌های فتوولتائیک به صورت متمرکز و پراکنده و چالش‌های پیش روی این سیستم‌ها. سومین کنفرانس منطقه‌ای سیرد و نمایشگاه جانبی، تهران.
۱۶. صادقی، حسین؛ آذر، عادل؛ خاکسار آستانه، سمیه (۱۳۹۴). بهینه‌یابی تأمین منابع انرژی با هدف تولید برق، چشم‌انداز ایران در افق ۱۴۰۴، فصل‌نامه پژوهش‌های اقتصادی (رشد و توسعه پایدار)، ص ۹۱-۱۱۸.
۱۷. فرجی سبکبار، حسن‌علی؛ پاک‌نیت، هادی؛ رحیمی کیان، اشکان و عشورنژاد، غدیر (۱۳۹۲). تناسب‌سنجی اراضی به‌منظور احداث مزارع فتوولتائیک به کمک تلفیق سیستم‌های جمع ساده وزنی و استنتاج فازی در ایران، پژوهش‌های جغرافیایی طبیعی، ۴۵(۴): ۴۵-۶۰.
۱۸. کرد، بهمن (۱۳۷۹). نقش انرژی‌های نو در تأمین انرژی روستایی در ایران، پایان‌نامه دوره کارشناسی ارشد، رشته علوم اقتصادی، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه تربیت مدرس.

۱۹. محمدی، علی؛ امیری، یاسر (۱۳۹۲) شناسایی و تبیین عوامل موثر بر پذیرش نوآوری فناوری اطلاعات در سازمانهای دولتی با رویکرد مدل یابی معادلات ساختاری؛ مجله مدیریت فناوری اطلاعات، سال پنجم، شماره ۴، ص ۲۰۱.
۲۰. مرکز آمار ایران (۱۳۹۵). نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن استان آذربایجان شرقی، سایت مرکز آمار ایران. <https://www.amar.org.ir>.
۲۱. وبسایت سازمان انرژی‌های نو (۱۳۹۶). <http://www.suna.org.ir/fa/sun/potential>.
22. Afrakhteh, H.; Ahmadabadi, F. and Ahmadabadi, H. (2014). Solar Energy Utilization in Rural Areas; Case study: Ashgabat rural district, Nishapur township, *Human geography research*, 46(1): 15-30.
23. Azimi, F.; Ghafourian, H.; Azimi, M. and Teymuri, R. (2015). The economic evaluation of the exploitation of photovoltaic systems as concentrated and Challenges for ahead of these systems, *Third Conference on Sirdar Regional Exhibition and Exhibition*, Tehran (In Persian).
24. Davis, F.D. (1989). Perceived usefulness, perceived ease of use, and user acceptance of information technology, *MIS Quarterly*, 13(3): 319-340.
25. Davis, F.D.; Bagozzi, R.P. and Warsaw, P.R. (1989). User acceptance of computer technology: A comparison of tow theoretical models, *Management Science*, 35(8): 982-1003.
26. Eder, M.; Christopher, F. (2015). Mini-grids and renewable energy in rural Africa: How diffusiontheory explains adoption of electricity in Uganda, *Energy Research & Social Science*, page 10.
27. Elahi, S.; Gharibi, J.; Majidpour, M.; Anvari, R. and Rostami, A. (2015). The Renewal of Renewable Energy Technologies: A Basic Theory Approach, *Journal of Innovation Management Research*, 4(2): 56-33.
28. Faraji Sabokbar, H.; PakNiyat, H.; RahimiKian, A. and Ashoornejad, G. (2013). Land Appropriation for the Construction of Photovoltaic Farms by Integrating Simple Weighting Systems and Fuzzy Inference in Iran, *Natural Geography Research*, 45(4): 45-60.
29. Feng, H. (2012). Key Factors Influencing Users' Intentions Of Adopting Renewable Energy Technologies, 2(2), *Academic Research International*.
30. Fishbein, M. and Ajzen, I. (1975). Belief, attension and behavior: An introduction to theory and research, Addison-Wesley. Reading/MA.
31. Hosseini, F.; Soltani, Z. and Ghiasi, F. (2012). The Role of Using Solar Energy in Preserving and Restoring Rangelands in Arid Areas, *Journal of Ecology*, 38(62): 13-22.
32. Jazani, N.; Bagheri, M.; Karimi, A. and Alam, A. (2011). The explanation of Adoption of Innovation intention model in Interaction of Market Elements and Perceptions of Innovative Adopters, *Journal of Management Management*, 5: 81-96.
33. Khaksar Astaneh, S. (2012). *Presenting an Optimal Renewable Energy Development Model in Iran using a Strong Optimization Approach*, Master's thesis in Energy Economics, Faculty of Management and Economics, Tarbiat Modares University.
34. Khalil, T. (2015). *Technology Management of success in competing and creating wealth*, Translation by Arabi Davoud Yazidi, Tehran: Publications of the Office of Cultural Research (in Persian).
35. Kord, B (2000). *The Role of renewable Energy in Rural Energy Supply in Iran*, Master's Degree Thesis, Economic Sciences, Faculty of Humanities, Tarbiat Modares University.
36. Luthra, S.; Sanjay, K.; Dixit, G. and Abid, H. (2015). Barriers to renewable sustainable energy technologies adoption: Indian perspective, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 41: 762-776.
37. Mathieson, K. (1991). Predicting user intentions: Comparing the technology acceptance model with the theory of planned behavior, *Information Systems Research*, 2(3): 173-191.

38. Pikkarainen, T.; Pikkarainen, K.; Karjaluoto, H. and Pahnla, S. (2004). Consumer acceptance of online banking: An extension of the technology acceptance model, *Internet Research*, 14(3): 224-235.
39. Renewable Energy Organization (2017). <http://www.suna.org.ir/en/sun/potential>.
40. Rezaei Moghadam, M. and Hatefi Ardakani, M. (2016). Evaluation of energy supply for photovoltaic systems based on solar energy analyzer function (Case study: Zanjan - Tabriz Highway), *Geography; Spatial planning and planning*, 20(3): 131.
41. Rogers, E. and Schumacher, F. (1990). *Innovations: An Intercultural Approach*, Translated by Ezatollah Karami and Abu Talib Fonahi, Shiraz: Shiraz University Press.
42. Rogers, E.M. (1983). *Diffusion of Innovations*, 3rd Ed., New York: Free Press.
43. Rogers, E.M. (1995). *Diffusion of Innovation*, 4th, New York: The Free press; Chapters 6 & 7.
44. Rogers, E.M. (2003). *Diffusion of Innovations*, 5th Ed., New York: Free Press.
45. Rogers, E.M. (2004). A Prospective & Retrospective Look at the Diffusion Model, *Journal of Health Communication*, 9: 13-19.
46. Sadeqi, H.; Azar, A. and Khaksar Astaneh, S. (2015). Optimization of energy resources supply with the aim of power generation, Perspective of Iran in the 1404 horizons, *Quarterly Journal of Economic Research (Sustainable Growth and Development)*, P. 91-118.
47. Sartipoor, M. (2011). Role and status of Renewable Energy in Rural Development, *Journal of Geographical Society of Iran*, 9(31): 125-148.
48. Shakouyi, H. (1985). *Applied Geography and Geographic Schools*, Mashhad: Astan Quds Razavi Publications.
49. Shelly, C. (2014). Residential solar electricity adoption: What motivates, and what matters? A case study of early adopters, *Energy Research & Social Science*, 2: 183-191.
50. Singh, G.K. (2013). Solar power generation by PV (photovoltaic) technology: A review. *Energy*, 53: 1-13.
51. Solar Information of the Renewable Energy Organization of Iran (2017). <http://www.satba.gov.ir>.
52. Statistical Yearbook of East Azarbaijan Province (2011). Statistics Center of Iran.
53. Statistics Center of Iran (2016). Detailed results of Population and Housing Census of East Azerbaijan, Iranian Center of Statistics. <https://www.amar.org.ir>
54. Taheri, A. and Pezeshki, A. (2015). The Study of the Effects of Solar Electric Energy Production in an Office Building, *10th International Energy Conference*, Iran, Isfahan.
55. The renewable Energy Organization of Iran (2013). The Journal of the Status of Wind and Photovoltaic Energy in the World and the Necessity of Their Development in the Country, 7(34): 7.
56. Vallerand, R.J.; Pelletier, L.G.; Deshaies, P.; Cuerrier, J.P. and Mongeau, C. (1992). Ajzen and fishbein's theory of reasoned action as applied to moral behavior: A confirmatory analysis, *Journal of Personality and Social Psychology*, 62(1): 98-109.
57. Venkatesh, V. and Davis, F.D. (2000). A theoretical extension of the technology acceptance model: Four longitudinal field studies, *Management Science*, 46(2): 186-204.
58. Veronique, V. and Kamp, R. (2015). The adoption of PV in the Netherland: A statistical analysis of adoption factors, *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 41: 483-494.